

Юзеф Крашевський – засновник оригінального літературно-краєзнавчого жанру

Ведучий рубрики Микола МАНЬКО, директор Державного історико-культурного заповідника м. Острога

Двісті десять років тому, 28 липня 1812 р. у Варшаві народився Юзеф-Ігнаці Крашевський (помер 19 березня 1887 р. у Женеві) – польський письменник, публіцист і видавець, мислитель і громадський діяч, загально визнаний моральний авторитет для всієї розділеної на той час кордонами трьох імперій нації. В історію він увійшов насамперед як найплodовитіший автор в історії польського (а, можливо, і світового), письменства – його літературна спадщина охоплює близько 600 томів романів, повістей, поетичних творів, драм, наукових розвідок з історії, етнографії та фольклористики, публіцистики, літературно-критичних статей. Значна частина життя і творчості класика польської літератури поєднана з українськими землями і нашою Волиною зокрема.

Одна з його ранніх драматичних робіт «Гальшка», що побачила світ у місті Вільно (Вільнюсі) у 1838 р., присвячена славнозвісній юнці Гальшці Острозькій. На жаль, про сценічну історію і український переклад цього твору нічого не відомо. Але примірник віленського видання драми «Гальшка» Ю. Крашевського зберігається у фондах нашого історико-культурного заповідника; свого часу ми разом із колегою Олександром Гладуненком підготували невеличку розвідку про цю книгу до 190-річчя з дня народження класика. Охочі можуть познайомитися з цією розвідкою на популярному сайті «Історична Волинь».

До речі, у Вільно Крашевський жив і працював під наглядом російської поліції за участь у визвольному русі; значно серйознішим покаранням для нього могло стати заслання в армію на Кавказ, під кулі хоробрих горців.

У 1838 р. Юзеф Крашевський із дружиною оселився на Волині, де зайнявся сільським господарством. Через господарські невдачі та судові позови, а також через необхідність навчати чотирьох дітей, що підростали, сім'я переїхала у губернське місто Житомир. Тут він був обраний опікуном міс-

цевої гімназії, багато зробив для справи освіти Волинської губернії. На особистому утриманні родини Крашевських, серед інших, був і гімназист Костянтин Михальчук – майбутній видатний мовознавець та основоположник української діалектології, активіст українського громадського визвольного руху.

У 1856 р. Юзеф Крашевський став директором житомирського театру, де вистави тоді йшли, звичайно, польською мовою (більшість волинських дворян становили поляки-католики), але в театрі йшли також вистави з українського життя. Низка творів Ю.

Крашевського присвячені життю українського селянства, яке він вивчав і добре знав. Одна з його повістей «Хата за селом» була інсценізована Михайлом Старицьким, стала класикою українського театру і не раз ставилася в Острозі як на професійній, так і аматорській сценах. Мова про славнозвісну «Циганку Азу», за якою знята і відома кінокартина Григорія Кохана.

У 1858 році Юзеф Крашевський через конфлікт із місцевим дворянством назавжди залишає Волинь.

Свого часу, 1840 року, він видрукував у Вільно двотомник своїх подорожніх нарисів «Спогади з Полісся, Волині і Литви». Ними він започаткував у слов'янських літературах оригінальний літературно-краєзнавчий жанр, де автором є не академічний дослідник старовини, а небайдужий до неї і до збереження її пам'яток турист-аматор, що передає сучасникам і нащадкам свої безпосередні враження від відвіданих ним історичних місць. Вражають записи Юзефа Крашевського про Острог кінця 1830-х років – доби занепаду міста, коли ні власник, ні державна влада, ні міське самоуправління практично нічого не робили для розвитку міста, збереження його пам'яток княжої доби, яке до того ж, страждало від частих пожеж. Символом занепаду Острога цього часу Юзеф Крашевський назвав ув'язнення у божевільні юнця Артура Яблоновського – останнього з князів на Острозі. ■